

Okviri dobre prakse COAR zajednice za repozitorijume

Objavljena verzija 1 - 8. oktobra, 2020

Prevod na srpski jezik - OpenAIRE NOAD u Srbiji. Originalan tekst na engleskom jeziku: "COAR Community Framework for Best Practices in Repositories" DOI: [10.5281/zenodo.4110829](https://doi.org/10.5281/zenodo.4110829)

Za korišćenje verzije na srpskom jeziku koristiti identifikator: DOI: [10.5281/zenodo.4279488](https://doi.org/10.5281/zenodo.4279488)

Cilj

Ovaj dokument ima za cilj da pomogne repozitorijumima da procene i poboljšaju svoj način rada oslanjajući se na skup primenljivih i ostvarivih dobrih praksi. Iako je u opticaju čitav niz okvira i kriterijuma za ocenjivanje koji su razvijeni sa idejom da pomognu repozitorijumima prilikom procene određenih aspekata rada (kao što su pronalaženje podataka, pristup, višekratna upotreba, integritet, osiguranje kvaliteta, dugotrajno arhiviranje, privatnost i održivost), oni se primenjuju u različitim organizacijama i često su relevantni samo za jedan region ili jedan tip repozitorijuma.

Cilj ovih aktivnosti je objedinjavanje relevantnih kriterijuma u globalan, višedimenzionalan okvir za procenu najboljih praksi koje bi mogle da usvoje i koriste različite vrste repozitorijuma (za publikacije, institucionalnih repozitorijuma, repozitorijuma za podatke itd.) u različitim geografskim i tematskim kontekstima.

Proces

COAR radna grupa pregledala je postojeće okvire, identifikovala nedostatke i procenila njihov nivo važnosti, relevantnosti i izvodljivosti, a svaku karakteristiku je kategorizovala kao suštinsku ili kao poželjnu.

Okvir je dostavljen članovima COAR u periodu jun–avgust 2020. godine u cilju prikupljanja povratnih informacija zajednice u vezi sa sledećim pitanjima:

- Jednostavnost primene - Da li ima suštinskih karakteristika koje ke isuviše teško primeniti?
- Nedostaci - Da li nedostaju neki važni kriterijumi?
- Jasnoća - Da li je bilo koji od ovih kriterijuma teško protumačiti?
- Relevantnost - Da li je bilo koji od ovih kriterijuma neprikladan?

U narednim mesecima COAR će se potruditi da dokument dopuni linkovima i referencama ka primerima, vodičima i uputstvima koja će pomoći zajednici u usvajanju ovih najboljih praksi.

Radna grupa COAR za procenu repozitorijuma vršiće reviziju okvira na godišnjem nivou (u julu/avgustu svake godine) kako bi se obezbedila njegova usaglašenost sa najboljom praksom u datom trenutku i relevantnost za raznoliku međunarodnu zajednicu repozitorijuma.

Odnos prema drugim alatima i okvirima za procenu

Prilikom izrade ovog dokumenta, u obzir su uzeti sledeći okviri: [Data Citation Roadmap for scholarly data repositories](#), [Core Trust Seal](#), [FAIR data principles](#), [PLOS "Criteria that Matter"](#), [TRUST Principles for Digital Repositories](#), [COAR Next Generation Repositories Technologies](#), [Plan S](#).

Definicije

Sadržaj: objekat ili zapis koji je deponovan / postavljen u repozitorijum (npr. rukopis, skup istraživačkih podataka, video zapis)

Metapodaci: skup elemenata koji opisuju sadržaj

Sletna stranica: stranica repozitorijuma koja na kojoj je predstavljen određeni sadržaj u repozitorijumu

Cilj	Osnovne karakteristike	Željene karakteristike
Pronalaženje sadržaja	<p>1.1 Omogućeno je kreiranje kvalitetnih metapodataka, kao i upotreba kontrolisanih rečnika (shema metapodataka koja se koristi u određenoj disciplini, regionalna ili opšta, kao što je Dublin Core)</p> <p>1.2 Omogućeno je prikupljanje metapodataka posredstvom OAI-PMH</p> <p>1.3 Metapodaci su u repozitorijumu dostupni, čak i kada sadržaj više nije dostupan</p> <p>1.4 Repozitorijum dodeljuje trajni identifikator (PID) koji upućuje na sletnu stranicu sadržaja, čak i u slučajevima kada sadržaj nije dostupan</p> <p>1.5 Repozitorijum nudi mogućnost pretraživanja i/ili metapodatke indeksiraju spoljni servisi i/ili agregatori</p> <p>1.6 Repozitorijum je uključen u jedan ili više disciplinarnih ili opštih registara resursa (npr. Re3data, OpenDOAR ili drugi nacionalni, regionalni ili domenski registri)</p>	<p>1.7 Omogućeno je uspostavljanje hiperlinkova između povezanih sadržaja, poput članaka, podataka i softvera (npr. Navođenjem trajnih identifikatora za povezane sadržaje koji se čuvaju na drugom mestu)</p> <p>1.8 Omogućeno je definisanje veza u polju link u HTTP zaglavlju u cilju automatizovanog pronalaženja zapisa metapodataka i resursa sadržaja povezanih sa zapisima u repozitorijumu. Preporučuju se Signposting linkovi.</p> <p>1.9 Omogućen je unos trajnih identifikatora za autore, finansijere, programe finansiranja i projekte, institucije i druge relevantne entitete</p> <p>1.10 Metapodaci u repozitorijumu licencirani su Creative Commons javni domen licencom i dostupni su za preuzimanje u standardnom bibliografskom formatu</p> <p>1.11 Metapodaci u repozitorijumu dostupni su u formatu koji je razumljiv za ljude i čitljiv za mašine</p> <p>1.12 Kada su u pitanju podaci, omogućeno je definisanje trajnih identifikatora za podatke na više nivoa granularnosti, u slučaju da je to potrebno (na primer, ako se u istraživanju koristi podskup većeg skupa podataka, treba omogućiti navođenje podskupa podataka)</p>

Cilj	Osnovne karakteristike	Željene karakteristike
Pristup	<p>2.1 Korisnik ne plaća pristup resursima u repozitorijumu</p> <p>2.2 Repozitorijum obezbeđuje stalan pristup resursima tokom vremenskog perioda koji je javno naveden</p> <p>2.3 Pristup dokumentaciji i metapodacima omogućen je i osobama sa invaliditetom</p> <p>2.4 Nezavisnost od uređaja - nije potreban poseban uređaj da bi korisnici mogli da pristupe repozitorijumu</p>	<p>2.5 Repozitorijum ima mehanizam koji omogućava pristup veoma velikim datotekama izvan uobičajenog korisničkog interfejsa (u slučajevima kada je veličina datoteke prevelika za korisnika)</p> <p>2.6 U slučajevima kada je pristup sadržaju ograničen, omogućen je indirektan način pristupa (npr. slanjem upita autoru)</p>
Višekratna upotreba	<p>3.1 Podaci o licenciranju, u kojima se precizira na pod kojim uslovima sadržaj sme da se koristi, navedeni su u okviru metapodataka</p> <p>3.2 U repozitorijumu su dati trajni identifikatori koji se mogu citirati PID¹(vidi 1.4)</p> <p>3.3 Data je listu preporučenih, ne vlasničkih formata</p> <p>3.4 Na sletnim stranicama su navedeni metapodaci o zapisu, koji uključuju informacije potrebne za citiranje u mašinskom i ljudskom čitljivom formatu</p>	<p>3.5 Repozitorijum ima otvorene API-je koji omogućavaju prikupljanje punog teksta i/ili dubinsku analizu teksta i podataka (TDM)</p> <p>3.6 Sadržaji se čuvaju u mašinski čitljivim, standardnim formatima</p>

¹ *PID (persistent identifier)* - trajni identifikator koji se može citirati uključivao bi trajni identifikator izražen kao URL koji se razrešava kao sletna stranica specifična za taj zapis, a ta sletna stranica mora da sadrži mašinski čitljive metapodatke koji opisuju skup podataka. Preporučujemo upotrebu signposting protokola.

Cilj	Osnovne karakteristike	Željene karakteristike
Integritet i autentičnost	<p>4.1 Repozitorijum ima dokumentaciju ili politiku koja opisuje prakse kojima se sprečava neovlašćeni pristup ili manipulacija sadržaja</p> <p>4.2 Vodi se evidencija o svim izmenama metapodataka i sadržaja u repozitorijumu</p> <p>4.3 Podržano je verzionisanje metapodataka i sadržaja nakon deponovanja</p>	4.4 Repozitorijum daje informacije o poreklu sadržaja u metapodacima, uključujući i ime lica i/ili institucije odgovorne za sadržaj
Kontrola kvaliteta	<p>5.1 Repozitorijum obezbeđuje osnovni nivo održavanja metapodataka (i sadržaja, ako je primenljivo)²</p> <p>5.2 Repozitorijum daje informacije ili ima politiku koja opisuje na koji način se sprovodi održavanje sadržaja i metapodataka</p>	5.3 Repozitorijum podržava spoljne napomene, komentarisane ili recenziju sadržaja i metapodataka
Privatnost osetljivih podataka (npr. o ispitanicima i sl.)	6.1 U slučaju da repozitorijum prikuplja osetljive istraživačke podatke, postoje mehanizmi koji omogućavaju vlasnicima podataka da pristup ograniče samo na ovlašćene korisnike	6.2 U slučaju da repozitorijum prikuplja osetljive istraživačke podatke, omogućen je stepenasti (nivoski) pristup zasnovan na različitim nivoima bezbednosnih zahteva u vezi sa podacima

² U skladu sa *CORE Seal of Approval*, osnovni nivo održavanja uključuje brzu proveru i dodavanje osnovnih metapodataka ili, ako je potrebno, dokumentacije.

Cilj	Osnovne karakteristike	Željene karakteristike
Dugoročno čuvanje	<p>7.1 Repozitorijum (ili organizacija koja upravlja repozitorijumom) ima dugoročan plan upravljanja i finansiranja repozitorijuma</p> <p>7.2 Repozitorijum ima dokumentaciju ili politiku koja definiše trajanje dugoročnog upravljanja resursima i dokumentaciju o praksama čuvanja</p>	<p>7.3 Repozitorijum ima dokumentovan pristup čuvanju, koji počiva na opšteprihvaćenoj praksi čuvanja</p> <p>7.4 U sporazumu između deponenta i repozitorijuma definisane su sve radnje koje su neophodne da bi se ispunile obaveze u vezi sa čuvanjem - npr. pravo da se zapis kopira, izmeni i sačuva</p>
Održivost i upravljanje	<p>8.1 U repozitorijumu je jasno naznačeno koja organizacija nosi odgovornost za upravljanje repozitorijumom</p> <p>8.2 U repozitorijumu je jasno naveden karakter upravljanja servisima (ili organizacije koja upravlja repozitorijumom)</p>	
Ostalo	<p>9.1 Navedena je osoba za kontakt ili službu tehničke podrške namenjena deponentima i korisnicima</p> <p>9.2 Dato je javno dostupno obaveštenje u kom se navodi da će se na upite odgovoriti u određenom roku (koji nije duži od 14 dana).</p> <p>9.3 Postoji dokumentacija ili politika u kojoj je navedeno koji sadržaji su prihvatljivi za repozitorijumu</p> <p>9.4 Repozitorijum prikuplja i objavljuje informacije o korišćenju, oslanjajući se na standardnu metodologiju (npr. broj pregleda, preuzimanja)</p>	<p>9.5 Repozitorijum počiva na solidno podržanim operativnim sistemima i drugom infrastrukturnom softveru</p> <p>9.6 Sistem za deponovanje podržava kako deponovanje pojedinačnih sadržaja, tako i masovno deponovanje zapisa i sadržaja.</p>